

УДК 341.231.14

С. М. Мигаль

ПРАВО НА СТРАЙК У ЗАСНОВНИЦЬКИХ ДОГОВОРАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. Як відомо, найвищим рівнем юридичного закріплення права на страйк у державі є проголошення його в конституції цієї держави. «Надання конституційного статусу цьому праву свідчить про його визнання на рівні держави й підвищений ступінь його захисту» [1, с. 144]. У Європейському Союзі (далі – ЄС) такий статус права на страйк залежить від його юридичного закріплення в засновницьких Договорах ЄС.

Саме це юридичне закріплення визначає законодавче регулювання й судовий захист права на страйк на рівні ЄС. Ця обставина має виняткове значення й для регулювання та захисту права на страйк на національному рівні як в державах-членах ЄС, де право на страйк у конституціях відсутнє, так і в нових державах-членах ЄС, де в конституціях воно існує, але піддається істотним деформаціям із боку законодавства й судової практики Європейського Союзу.

Актуальність теми дослідження продиктована зовнішньополітичною орієнтацією України на інтеграцію до Європейського Союзу і її наміром зробити перший крок у цьому напрямку приєднавшись до асоціації з ЄС.

Стан дослідження проблеми. Питання права на страйк у документах Європейського Союзу досліджується лише в зарубіжній юридичній літературі, але місце й роль його в засновницьких договорах ЄС системно й послідовно в ній ніколи не розглядалася. Серед найвідоміших праць, які частково торкаються цієї теми, слід відзначити роботи А. Монкам, Т. Новіц, В. Олофсон, П. Олссон, Д. Пінд, С. Тенгрен.

Метою роботи є дослідження місця й ролі права на страйк у засновницьких документах Європейського Союзу – Договорі про ЄС і Договорі про функціонування ЄС – та простеження еволюції ставлення ЄС до цього права в договорах, які змінювали й доповнювали засновницькі договори, починаючи з Римського договору й закінчуючи Лісабонським договором.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основними засновницькими документами Європейського Союзу, у яких викладаються його конституційні основи, сьогодні виступають два договори – Договір про ЄС та Договір про функціонування ЄС. Першоосновою одного виступає Маастрихтський договір про ЄС (1992 р.), другого – Римський договір про заснування Європейського економічного співтовариства (1957 р.). Обидва договори прийнято називати «засновницькими договорами у вузькому сенсі». Крім них, існує низка міжнародних договорів, які змінюють і доповнюють основні засновницькі договори, зокрема Єдиний європейський акт (1986 р.), Амстердамський (1997 р.), Ніццький (2001 р.) та Лісабонський договори (2007 р.). Разом з основними засновницькими договорами вони утворюють засновницькі договори в широкому сенсі.

Зі змісту засновницьких договорів, як у вузькому, так і в широкому сенсі, вбачається, що первинною метою ЄС було й залишається створення загальноєвропейського ринку та розвиток його через заохочення вільної конкуренції в економіці й лібералізації в торгівлі. Засадничими принципами такого механізму виступають чотири економічні свободи (свобода пересування осіб, свобода руху капіталу, свобода переміщення товарів і свобода надання послуг). Останнім часом у зв'язку зі свободою надання послуг почали виокремлювати ще й п'яту свободу – свободу установа, або свободу заснування підприємницької чи бізнесової справи.

За своїм впливом на політику, законодавство й судочинство ЄС ці економічні свободи значно переважають значимість соціальних і трудових прав, реалізація яких ставиться в залежність від забезпечення цих свобод. У такому контексті право на страйк не може розглядатися інакше, як одна з перешкод функціонуванню загальноєвропейському ринку, ліберальній торгівлі й реалізації економічних свобод. Ця тенденція простежується в усіх засновницьких документах ЄС та договорах, які їх змінювали або доповнювали.

В Римському договорі, укладеному 25 березня 1957 р., який вступив в дію 1 січня 1958 р., економічні цілі об'єднання відверто превалювали над соціальними. Це пояснювалося самим призначенням договору, який був покликаний започаткувати Європейське економічне співтовариство (ЄЕС). У ст. 2 цього договору говорилося, що «метою Співтовариства повинно бути сприяння шляхом створення спільного ринку й поступового зближення економічної політики держав-членів гармонійному розвитку економічної діяльності, безперервному й збалансованому розвитку, підвищенню стабільності, прискореному підвищенню рівня життя й тісніших відносин між державами-членами» [2, с. 4].

У Римському договорі не містилося жодних посилань на основні права людини, на відміну від основних свобод, які прямо пов'язувалися з поставленою метою, для досягнення якої ст. 3 пропонувалося ліквідувати всі перепони на шляху до вільного руху товарів, людей, послуг і капіталів [2, с. 4]. У соціальній сфері держави-члени співтовариства погодилися лише сприяти покращенню умов життя й праці своїх народів (ст. 117), надавши одному з виконавчих органів ЄЕС – Комісії ЄЕС – можливість сприяти їх тіснішому співробітництву, особливо в питаннях, які стосуються трудового законодавства, у тому числі права на об'єднання й ведення колективних переговорів між роботодавцями й працівниками (ст. 118) [2, с. 42].

Під час вироблення своєї позиції в цій галузі комісія мала консультуватись зі спеціально створеним економічним і соціальним комітетом, який наділявся дорадчою функцією (ст. 193) [2, с. 59]. Для відстеження економічних і соціальних проблем, проведення досліджень, надання рекомендацій і організації консультацій за допомогою МОП було створено механізм Європейської регіональної конференції, який мав керуватися ухваленими 1956 р. рекомендаціями цієї організації щодо мінімальних трудових стандартів у галузі вільного пересування товарів, послуг, капіталів і праці.

В Єдиному європейському акті, підписаному 17, 28 лютого 1986 р. і набувшому чинності 1 липня 1987 р., який став першим серйозним переглядом Римського договору, підтверджувався курс «на поступове створення до кінця 1992 року

спільного ринку без внутрішніх кордонів з вільним пересуванням товарів, осіб, послуг і капіталу» (ст. 8а) [3, с. 9]. Особливий акцент у ньому робився на лібералізації торгівлі, що було викликано незадоволенням держав-членів ЄЕС фактичною відсутністю вільної торгівлі. В акті висловлювалося сподівання, що лібералізація торгівлі призведе до масштабної економії й економічного зростання, котре піде на користь найбільшій кількості громадян Співтовариства.

В акті було сформульовано принципи Європейського політичного співробітництва, яке в подальшому мало перетворити відносини між державами на Європейський Союз. У преамбулі акту держави-члени зголосилися спільно працювати для просування демократії на основі фундаментальних прав, закріплених в основних документах Ради Європи – Конвенції про захист прав людини й основних свобод (1950 р.) та Європейській Соціальной Хартії (1961 р.), зокрема свободи, рівності й соціальной справедливості [3, с. 2]. Оскільки в ст. 6.4 Європейської соціальной хартії (далі (ЄСХ) визнавалося право на страйк, посилання на цей документ вказувало на опосередковане сприйняття цього права й у ЄЕС.

Спеціальной статтею акту (ст. 118b) комісія зобов'язувалася «заохочувати на європейському рівні соціальной діалог між роботодавцями й працівниками, який за бажанням сторін міг привести до відносин, заснованих на угоді» [3, с. 13]. Наслідком такого діалогу стала ініціатива економічного і соціальной комітету щодо необхідності визнання соціальной прав у спеціальной документі співтовариства. Її було реалізовано на зустрічі в Страсбурзі 9 грудня 1989 р. глав держав або урядів держав-членів Європейського Співтовариства, які погодилися ухвалити Хартію Співтовариства основних соціальной прав працівників (далі – ХС), у ст. 13 якої вперше на рівні ЄС було юридично закріплено право на страйк [4, с. 4].

Однак ухвалення цієї хартії так і не привело до закріплення сформульованих у ній прав у засновницьких договорах ЄС, тому що вона не увійшла до основного тексту цих документів, оскільки, згідно з преамбулою ХС, її було прийнято у формі політичної декларації, яка відбивала наміри сторін і не мала обов'язкової юридичної сили.

Після ухвалення Єдиного європейського акту було укладено ще 4 договори, якими було внесено низку змін до цілей і завдань Європейського економічного співтовариства, які відбивали чергові етапи в його просуванні до більш тісної інтеграції: Маастрихтський, Амстердамський, Ніццький і Лісабонський. Але, розширюючи соціальной цілі цього загальноєвропейського об'єднання й посилюючи акцент на основних правах людини з кожним наступним договором, жоден із них не порушував встановлений Римським договором пріоритет чотирьох економічних свобод над соціальной правами в цілому й правом на страйк зокрема.

Відправним і показовим у цьому відношенні був Маастрихтський договір, підписаний 7 лютого 1992 р. і набувший чинності 1 листопада 1993 р., який започаткував перетворення СЕС на Європейське Співтовариство й утворення на його базі Європейського Союзу, що було зафіксовано Договором про заснування Європейського Співтовариства й Договором про Європейський Союз. У переліку цілей, сформульованому в ст. «В» договору про Європейський Союз, першою метою значилося «сприяння економічному й соціальной прогресу, який мав стати збалансованим та сталим, зокрема, шляхом створення простору без внутрішніх кордонів,

зміцнення економічної й соціальної єдності й створення економічного й валютного союзу, включаючи навіть єдину валюту» [5, с. 5].

З ухваленням Маастрихтського договору ЄС уперше звернувся до статутних засад Ради Європи, підтвердивши в преамбулі Договору про Європейський Союз свою повагу до прав людини й основних свобод. Але, як показав далі п. 2 ст. F цього договору, її було висловлено лише до основних прав, гарантованих Європейською конвенцією про захист прав людини й основних свобод (1950 р.) [5, с. 6], яка, нагадаємо, не містить права на страйк. Більше того, вплив цієї конвенції на відносини між основними правами й основними свободами виявився істотно обмеженим, оскільки прерогатива Європейського Суду в забезпеченні дотримання законності під час тлумачення і застосування договору, відповідно до ст. «L», не поширювалася на ст. «F».

Соціальні ж права, проголошені Європейською соціальною хартією (1961 р.) і Хартією Співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.), у яких було закріплено право на страйк у договорі про Європейський Союз взагалі не згадуються. У Договорі про заснування Європейського Співтовариства будь-які посилання на ці хартії також були відсутні. Лише в Протоколі про соціальну політику, який було вміщено в додатку до Маастрихтського договору, зазначалося, що держави-члени співтовариства, крім Великобританії, висловили бажання «продовжувати йти шляхом, прокладеним хартією 1989 року» та здійснити її на основі досягнень співтовариства [6, с. 36].

Цим Протоколом (ст. 1) співтовариство й держави-члени зобов'язувалися просувати модель соціальної держави, визначивши своїми цілями сприяння зайнятості, покращення умов життя й праці, належний соціальний захист, діалог між управлінням і працею, розвиток людських ресурсів у напрямку стабільної й високої зайнятості та боротьби з відчуженням. Для їх реалізації вони повинні були вживати заходи, які б враховували необхідність підтримання конкурентоспроможності економіки співтовариства й різних форм національної практики, зокрема в області договірних відносин [6, с. 37]. Отже, основним інструментом реалізації такої моделі співтовариством було обрано договірну практику між сторонами трудових відносин. Звідси – неприязне ставлення співтовариства до права на страйк, вилучення його зі сфери своєї підтримки й доповнення діяльності держав-членів ЄС.

Вказаним протоколом Європейській Раді надавалося право встановлювати шляхом директив мінімальні вимоги до поступової реалізації цілей соціальної політики з урахуванням умов і технічних правил, що існують у кожній із держав-членів. У галузі представництва й колективного захисту інтересів працівників і роботодавців, у тому числі участі в спільному прийнятті рішень, згідно із ст. 2(3) цього протоколу, Рада Європи мала приймати такі директиви одностайно за пропозицією комісії й після консультацій з Європейським парламентом та економічним і соціальним комітетом з урахуванням п. 6, за яким положення цієї статті не застосовувалось до права на страйк [6, с. 37]. Разом з останнім зі сфери підтримки і доповнення Європейським Співтовариством діяльності держав-членів також випали оплата праці, право на об'єднання й право на локаут.

Первісно Європейська комісія не збиралася виключати із цієї сфери якісь положення, запропонувавши, щоб право на страйк існувало між суб'єктами, щодо яких директиву було прийнято одногосно. Але в остаточному варіанті протоколу перемогла позиція, що Співтовариство не може підтримувати держави-члени в їх висновках щодо права на страйк, бо ЄС не повинен вирішувати питання, які стосуються цього права. Таким чином, визнання прав, проголошених у Хартії співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.), у якій було закріплено право на страйк, відбулося за межами засновницьких договорів ЄС.

Амстердамським договором, підписаним 2 жовтня 1997 р. й вступившим у дію 1 травня 1999 р., ЄС зробив спробу збалансувати свої економічні й соціальні цілі на необхідності забезпечення високого рівня зайнятості. Згідно ст. «В» Договору про ЄС найпершою метою, яку Європейський Союз поставив перед собою, було «сприяння економічному й соціальному прогресу та високому рівню зайнятості й досягненню збалансованого та сталого розвитку, зокрема, шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, шляхом зміцнення економічної й соціальної згуртованості та шляхом створення економічного й валютного союзу, навіть, включаючи єдину валюту» [7, с. 4–5].

Певним збалансуванням своїх економічних і соціальних цілей Європейський Союз дещо зрушив із місця питання про захист основних прав людини в цілому й визнання соціальних прав зокрема. Перенісши з преамбули до ст. «F» Договору про ЄС положення про «заснування його на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини й основних свобод, верховенства права, принципах, які є спільними для держав-членів», він створив механізм контролю за їх дотриманням [7, с. 6].

До договору ЄС було включено ст. «F.1», якою Європейській Раді за пропозицією 1/3 держав-членів або комісії й після отримання згоди Європейського парламенту (2/3 голосів) надавалося право встановлювати наявність серйозного й постійного порушення державою-членом цих принципів і висловлювати урядові свої зауваження. Кваліфікованою більшістю Рада Європи могла прийняти рішення про призупинення деяких прав держави-члена, у тому числі права голосу представника її уряду в Раді Європи, а також згодом змінити або відмінити застосовані заходи у зв'язку зі зміною ситуації [7, с. 6].

Спеціальну процедуру контролю було встановлено й за виконанням Європейської конвенції про права й основні свободи людини (далі – ЄКПЛ) (1950 р.). Згідно зі змінами до ст. «L» Договору про ЄС застосування ст. F(2), яка містила звернення до цієї конвенції, було гарантоване шляхом надання Суду Європейських Співтовариств права вирішувати, чи в змозі установи поважати основні права [7, с. 22].

Амстердамський договір уперше зафіксував звернення ЄС до соціальних прав у своїх засновницьких документах. До преамбули Договору про Європейський Союз було внесено положення про «прихильність держав-членів і самого Співтовариства до фундаментальних соціальних прав, визначених у Європейській соціальній хартії (1961) і Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників (1989)» [7, с. 4], а до ст. 117 Договору про заснування Європейського Співтовариства – положення про «усвідомлення ними цих прав» [7, с. 34]. Тим самим ЄС опосередковано висловив прихильність та усвідомлення й відносно права на страйк.

Однак ця прихильність і усвідомлення виявилися знівельованими через включення до основного тексту Договору про заснування Європейського Співтовариства Протоколу про соціальну політику, укладеного за часів підписання Маастрихтського договору, який заради підтримки конкурентоспроможності економіки співтовариства налаштував працівників і роботодавців на ведення соціального діалогу й практику договірних відносин, а також вилучав право на страйк зі сфери опіки ЄС.

Зокрема, до ст. 118(6) нового варіанту Договору про заснування ЄС перекочувало положення ст. 2(6) згаданого Протоколу про вилучення права на страйк зі сфери підтримки й доповнення ЄС діяльності держав-членів у галузі представництва й колективного захисту інтересів працівників і роботодавців [7, с. 36]. Більше того, обидві хартії Амстердамським договором не були забезпечені таким же механізмом контролю за їх реалізацією, що й ЄКПЛ. Тим самим соціальні права, визнані в ЄСХ і ХС, було поставлено в нерівні умови з правами, визнаними в ЄКПЛ.

Спробу вирівняти цю ситуацію було зроблено в 1999 р., коли Європейська Рада взялася за підготовку єдиного повномасштабного документа, який мав зібрати всі основні права й свободи, розкидані по всьому діапазону міжнародних джерел, у тому числі як викладені в ЄКПЛ, так і ті, що містилися в ЄСХ і Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників. За її дорученням спеціальний конвент розробив проект, після схвалення якого голови Європейського парламенту, Ради Європи й комісії на засіданні Європейської Ради в Ніцці 7 грудня 2000 р. підписали і проголосили Хартію Європейського Союзу про основні права (ХЕС), у ст. 28 якої право на страйк було закріплене в новій редакції [8, с. 15].

Проте значимість цієї хартії для визнання й захисту права на страйк в засновницьких Договорах ЄС виявилася обмеженою через відсутність у неї тоді обов'язкової юридичної сили. До Ніццького договору, підписаного 26 лютого 2001 р. й набувшого чинності 1 лютого 2003 р., Хартію Європейського Союзу про основні права було включено лише в якості додатку, що володів характером рекомендації. Питання ж про те, чи повинна вона бути обов'язковою до виконання, підняте в Лакенській декларації про майбутнє ЄС від 15 грудня 2001 р., прикладеній до тексту договору, за задумом її підписантів мала розв'язати Конституція ЄС, яка була покликана замінити всі засновницькі акти ЄС єдиним документом. Передбачалося, що ХЕС набуде сили закону із входженням її до основного тексту Конституції ЄС і набуттям нею чинності.

Ніццький договір не вніс істотних змін до основного тексту засновницьких договорів ЄС, які б кардинально покращували ставлення його інституцій до права на страйк, обмежившись доповненням процедури контролю за дотриманням основних прав людини профілактичним інструментом, який запобігатиме їх можливим небезпекам, та створенням для захисту соціальних прав працівників Комітету з питань соціального захисту.

Зі змінами, внесеними до ст. 7 (п. 1) Договору про Європейський Союз, Рада Європи, крім можливості оголошення про існування серйозних і стійких порушень основних прав людини й призупинення в цьому випадку певних прав відповідної країни, отримала право за пропозицією 1/3 держав-членів, парламенту чи Комісії за підтримки 4/5 голосів членів Ради Європи й згодою Європейського парламен-

ту заявляти про існування явної небезпеки порушення державою-членом основних прав і адресувати їй відповідні рекомендації. До прийняття такого рішення Рада Європи вправі заслухати державу-члена й звернутися до незалежних осіб за отриманням у розумні терміни доповіді про становище в ній. Вона також вправі регулярно перевіряти, чи продовжують застосовуватися підстави, за якими таке визначення було зроблене [9, с. 5].

Ніццький договір зберіг у засновницьких документах ЄС – Договорі про ЄС (преамбула) та Договорі про заснування Європейського Співтовариства (ст. 136) – посилання на прихильність та усвідомлення фундаментальних соціальних прав, викладених у ЄСХ (1961) і Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників під час реалізації співтовариством і державами-членами цілей соціальної політики, які досягатимуться ними, головним чином, за рахунок підтримання конкурентоздатності економіки ЄС і встановлення договірних відносин між сторонами. Як наслідок – збереження в п. 5 ст. 137 Договору про заснування Європейського Співтовариства вилучення права на страйк зі сфери підтримки й доповнення співтовариством діяльності держав-членів у галузі представництва й колективного захисту інтересів працівників і роботодавців, включаючи їх право на спільне прийняття рішень [9, с. 15–16].

Натомість для розвитку співробітництва між державами-членами й Комісією з питань політики соціального захисту, згідно зі ст. 144 цього договору, після консультацій з Європейським Парламентом Радою Європи створювався Комітет соціального захисту з консультативним статусом, на якому, крім розвитку політики соціального захисту, доручався контроль за соціальною ситуацією в державах-членах і співтоваристві [9, с. 17].

Таким чином, Ніццький договір виявив ще одну негативну тенденцію в політиці й праві ЄС, яка полягала в тому, що в захисті соціальних прав останній надав вагоме значення не самодіяльності працівників, яку вони можуть виявити через реалізацію права на страйк, а сторонньому органу, об'єктивно покликаному стримувати страйки.

Великі сподівання на закріплення й захист права на страйк в засновницьких документах ЄС пов'язувалися з підписанням в Римі 29 жовтня 2004 р. Договору про запровадження Конституції для Європи, до тексту якого з деякими змінами й доповненнями було включено Хартію ЄС про основні права. Її було розташовано в другій частині договору між частиною без назви, яку умовно можна назвати Договором про ЄС, і частиною, присвяченою політиці й функціонуванню ЄС (фактично Договором про заснування Європейського Співтовариства).

На жаль, вміщення хартії до Конституційного договору ЄС не похитнуло пріоритет основних свобод над основними правами, який було встановлено першою частиною договору. Основні свободи, сформульовані у зв'язку з проблемою недискримінації, увійшли до першого розділу цієї частини, присвяченого визначенню і цілям ЄС. У ст. I-4 говорилося, що Європейським Союзом гарантуються вільне переміщення осіб, послуг, товарів і капіталів, а також свобода установа та забороняється дискримінація за ознакою національного громадянства [10, с. 11].

Основні ж права склали наступний розділ першої частини Конституційного договору ЄС і були викладені у зв'язку з громадянством Європейського Союзу.

У ст. I-9 зазначалося, що ЄС визнає права, свободи й принципи, викладені в Хартії ЄС про основні права, а також приєднується до Європейської конвенції про захист прав людини й основних свобод [10, с. 14]. Таким чином, незважаючи на включення до основного тексту Конституційного договору ЄС Хартії ЄС про основні права, останні, на відміну від основних свобод, не були віднесені до цілей Європейського Союзу.

Цілі Європейського Союзу в Конституційному договорі ЄС було гранично узагальнено й кардинальним чином переформатовано. В п. 1 ст. I-3 метою ЄС однозначно визнавалося «сприяння миру, його цінностям і добробуту своїх народів» [10, с. 10]. Іншими пунктами цієї статті загальна мета ЄС конкретизувалася низкою конкретних цілей і завдань у різних галузях. Найпомітнішою відмінністю в їх формулюванні, порівняно з попереднім Ніццьким Договором, було зникнення з їх переліку положення про створення економічного й валютного союзу.

Різно посилювався акцент на соціальних цілях. Замість положення про сприяння «високому» рівню зайнятості наголошувалося на спрямуванні до «повної» зайнятості. З'явилася ціла низка нових соціальних цілей, серед яких особливу увагу привертало положення про сприяння соціальній справедливості й захисту, боротьбу із соціальною ізоляцією й дискримінацією. Розширення соціальних цілей ЄС наклало свій відбиток і на його економічні цілі, що знайшло відображення в положенні про орієнтацію на створення «висококонкурентної соціальної ринкової економіки» (п. 3) [10, с. 11].

Однак соціалізація економічних цілей Європейського Союзу, поява низки нових соціальних цілей, вилучення із загального переліку цілей ЄС положення про створення економічного й валютного союзу не повинні вводити в обману щодо зміни засадничих принципів Європейського Союзу. У Конституційному договорі ЄС ми знаходимо все ті ж ліберальні свободи. У п. 2 ст. I-3 – «вільну й неспотворену конкуренцію», у п. 4 цієї ж статті – «вільну й справедливу торгівлю» [10, с. 10].

Що ж стосується основних прав, то про них у статті про цілі ЄС було згадано лише один раз (п. 4) у контексті відносин ЄС із зовнішнім світом, у яких він мав «відстоювати й просувати свої цінності та інтереси, що сприятиме ... викоріненню бідності й захисту прав людини» [10, с. 11]. Але це зауваження мало виняткове значення для політики ЄС у галузі прав людини, адже воно створювало правові підстави для втручання Євросоюзу у внутрішні справи інших країн, у тому числі й тих, що не були його членами, під приводом захисту прав людини, зокрема, і під час здійснення права на страйк та інші колективні дії. Досі в усіх договорах (Маастрихтському, Амстердамському, Ніццькому) під час формулювання цілей ЄС йшлося про посилення захисту прав та інтересів громадян держав-членів лише шляхом введення громадянства ЄС.

У Конституційному договорі ЄС зберігалася неприхильне ставлення інститутів ЄС до права на страйк під час реалізації цілей соціальної політики, висловлене раніше в Договорі про заснування ЄС. Стаття III-210.1(F) Конституційного договору ЄС підтвердила вилучення права на страйк зі сфери підтримки й доповнення ЄС діяльності держав-членів у галузі представництва й колективного захисту інтересів працівників і роботодавців, у тому числі спільного прийняття рішень [10, с. 160].

Нарешті, Конституційним договором ЄС було продовжено практику інтеграції права на страйк до інституту соціального партнерства на рівні ЄС. До розділу VI ч. I, яким визначалися демократичні засади ЄС, було включено ст. I-48, якою на його рівні з урахуванням різноманітності національних систем визнавався й заохочувався діалог між соціальними партнерами шляхом створення тристороннього соціального саміту з питань зростання й зайнятості [10, с. 52].

Через відмову в ратифікації Конституційного договору ЄС на референдумах у Франції та Нідерландах, які відбулися, відповідно, 29 травня і 1 червня 2005 р., Конституція ЄС так і не вступила в дію. У зв'язку із цим замість неї було розроблено Договір про реформу засновницьких договорів ЄС, який було названо Лісабонським договором, що був підписаний 13 грудня 2007 р. й вступив у дію 1 грудня 2009 р. Ним було виправлено Договір про Європейський Союз (ДЕС), а Договір про заснування Європейського Співтовариства перейменовано на Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЕС).

Хартія ЄС про основні права не ввійшла до основного тексту Лісабонського договору, але в п. 1 ст. 6 Договору про ЄС було зауважено, що ЄС поважає права, свободи й принципи, викладені в цій хартії, яка має таку ж юридичну силу, що й основоположні договори [11, с. 13]. Цю зміну було зроблено для того, щоб контролювати відповідність директив і положень документів ЄС принципам, викладеним в хартії. З прийняттям договору про реформу хартія стала юридично обов'язковою до виконання для всіх держав-членів ЄС, крім тих, які відмовилися її прийняти. Застереження про обмежене застосування хартії було зроблене Великобританією, Польщею й (неформально) Чехією.

Після того, як вступив в дію Лісабонський договір та Хартія ЄС про основні права, право на страйк разом з іншими основними правами отримало певний захист, однак його не можна вважати повноцінним через те, що в засновницьких документах ЄС, навіть попри узагальнення й переформатування цілей Європейського Союзу, виразно проглядається другорядність основних прав, порівняно з основними свободами. Невипадково до цілей ЄС Лісабонським договором було повернуто положення про «встановлення економічного й валютного союзу, валютою яких є євро» (п. 4 ст. 2) [11, с. 11].

У контексті сформульованих у новій редакції Договору про ЄС цілей Європейського Союзу в Договорі про функціонування ЄС було збережено положення, які закликають застосовувати під час реалізації цілей соціальної політики механізми колективних переговорів і договірних відносин, а захист соціальних прав працівників у разі їх порушення перекладають зі страйкової боротьби на комітети соціального захисту, які наділяються лише консультативними функціями. Звідси – поява в ДФЕС нової статті, зокрема ст. 136 а), про визнання й заохочення соціального діалогу та сприяння тристоронньому соціальному саміту на вищому рівні, які зараховуються до демократичних засад ЄС, і чергове вилучення зі сфери підтримки й доповнення ЄС діяльності держав-членів права на страйк (ст. 137.5) [11, с. 81]. В консолідованій версії цього договору в редакції від 26.10.2012 р. – ст. 153(5).

Висновки. Таким чином, у засновницьких договорах Європейського Союзу відсутнє юридичне закріплення права на страйк. Проте в них міститься посилан-

ня на чотири документи в галузі прав людини, у трьох з яких (Європейська Соціальна Хартія (1961 р.), Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.), Хартія Європейського Союзу про основні права (2000 р.)) право на страйк безпосередньо закріплюється. Щоправда, лише один із цих документів – Хартія 2000 р. – володіє такою ж обов'язковою юридичною силою, що й засновницькі договори ЄС.

Разом з тим засновницькі договори ЄС засвідчують неприхильне ставлення Європейського Союзу до права на страйк як права, яке забезпечує розвиток самодіяльності найманих працівників і профспілок у захисті своїх інтересів і прав. Це виявляється в положенні Договору про функціонування ЄС, яким право на страйк вилучається зі сфери підтримки Європейським Союзом діяльності держав-членів, яку він може надавати шляхом видання директив про мінімальні вимоги щодо реалізації прав у галузі представництва й колективного захисту інтересів працівників.

На цьому тлі активна й пряма підтримка керівниками та інститутами Євро-союзу страйків політичної опозиції проти офіційної влади, які виливаються в озброєний спротив у державах, які не є членами ЄС, зокрема Венесуелі, Лівії, Сирії, Туреччині, Україні та інших, виглядають більш ніж цинічними.

Література

1. Кливер Е.П. Понятие права на забастовку в российском и зарубежном законодательстве / Е.П. Кливер // Вестник Омского университета. – 1999. – Вып. 4. – С. 144–147.
2. The Treaty of Rome. The Treaty establishing the European Economic Community (EEC). – Rome, 1957. – 80 s. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/rometreaty.pdf>.
3. The Single European Act. – Luxembourg, 1986. – 23 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/singleeuropeanact.pdf>.
4. Community Charter of the Fundamental Social Rights of Workers. – Strasbourg, 1989. – 6 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aedh.eu/plugins/fckeditor/userfiles/file/Conventions%20internationales/Community_Charter_of_the_Fundamental_Social_Rights_of_Workers.pdf.
5. The Maastricht Treaty. Treaty on European Union. – Maastricht, 1992. – 16 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/maastrichteu.pdf>.
6. The Maastricht Treaty. Treaty on European Union and the Treaties establishing the European Communities. Protocols. – Maastricht, 1992. – 42 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/maastrichtprotocols.pdf>.
7. The Treaty of Amsterdam. Amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related Acts. – Amsterdam, 1997. – 81 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>.
8. Charter of Fundamental Rights of the European Union. – Nice, 2000. – 22 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.
9. The Treaty of Nice. Amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related Acts. – Nice, 2001. – 42 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurotreaties.com/nicetreaty.pdf>.
10. The Treaty establishing a Constitution for Europe. – Brussels, 2004. – 341 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00087-re02.en04.pdf>.
11. Treaty of Lisbon. Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. – Lisbon, 2007. – 271 s. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:EN:HTML>.

Анотація

Мигаль С. М. Право на страйк у засновницьких договорах Європейського Союзу. – Стаття.

У статті розглядається питання права на страйк в засновницьких документах ЄС – Договорі про Європейський Союз, Договорі про функціонування Європейського Союзу та договорах, що їх доповнюють і змінюють.

Ключові слова: право на страйк, засновницькі договори, європейські хартії, основні права, основні свободи, соціальні права, економічні свободи.

Аннотация

Мигаль С. М. Право на забастовку в учредительных договорах Европейского Союза. – Статья.

В статье рассматривается вопрос о праве на забастовку в учредительных документах ЕС – Договоре о Европейском Союзе, Договоре о функционировании Европейского Союза и договорах, которые их дополняют и изменяют.

Ключевые слова: право на забастовку, учредительные договоры, европейские хартии, основные права, основные свободы, социальные права, экономические свободы.

Summary

Mygal S. M. The right to strike in the founding treaties of the European Union. – Article.

The article deals with the question of the right to strike in the founding documents of the EU – the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union and the treaty, which supplements and modifies them.

Key words: right to strike, founding treaty, european charter, fundamental rights, fundamental freedoms, social rights, economic freedom.